

УДК 343.9.01

О.М. САМОЙЛОВА, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ОСНОВНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ РИСИ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯКИЙ ВЧИНИВ УМИСНІ ВБИВСТВА ТА УМИСНІ ТЯЖКІ ТІЛЕСНІ УШКОДЖЕННЯ

Ключові слова: особа злочинця, похилий вік, соціально-демографічні риси, кримінально-правові ознаки, морально-психологічна характеристика

Вивчення особи є об'єктом наукового інтересу багатьох дисциплін, але в кожній вона досліджується під особливим кутом зору, з позицій свого предмета та методів. Для кримінології об'єктом пізнання виступає такий своєрідний тип особи, як особа злочинця. Її дослідження є однією з найважливіших проблем сучасної кримінологічної науки, відправною точкою аналізу причин злочинної поведінки й основним об'єктом профілактичного впливу з метою запобігання злочинів [1, с.64].

Метою нашого дослідження є визначення основних соціально-демографічних, кримінально-правових та морально-психологічних рис особи злочинця похилого віку, який вчинив умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження. Зазначимо, що вивченням злочинності осіб похилого віку займалися такі вчені, як А.В. Андрушко, Ю.М. Антонян, О.В. Барсукова, Л.В. Борових, М.В. Войтін, В.В. Тирський, Р.І. Міхеєв, П.В. Разумов та ін. Вченими була підкреслена актуальність вивчення та необхідність дослідження злочинності осіб похилого віку, висвітлені загальні питання геронтологічної злочинності, її запобігання, особливості кримінальної відповідальності та покарання осіб похилого віку. Водночас самостійні, комплексні наукові дослідження щодо аналізу основних рис осіб похилого віку, які вчинили умисні вбивства

та умисні тяжкі тілесні ушкодження, до цього часу в Україні не проводилися.

Вивчення осіб похилого віку, засуджених за вказані вище злочини, нами було здійснено за результатами опрацювання 400 архівних матеріалів кримінального провадження, порушених і розглянутих судами України за статтями 115, 121 КК України.

Результати нашого дослідження показали, що переважну частину засуджених склали чоловіки: за ст.115 КК України – 86 %, за ст.121 КК України – 92 %. Відмінності в кількісному відношенні за *статтю* пояснюються психофізичними особливостями чоловіків і жінок та специфікою їх соціальних ролей. Традиційно чоловіки у порівнянні з жінками в більшій мірі орієнтовані на агресивність і насилля, мають більше вільного часу, володіють ширшим колом спілкування і комплексом негативних звичок, частіше опиняються у конфліктних ситуаціях, які загрожують їх розв'язанням за допомогою кримінальних засобів [2, с.210–211].

Крім цього, зазначимо, що негативні наслідки, пов'язані з виходом на пенсію, як правило, більш характерні для чоловіків. Чоловіки частіше, ніж жінки, відчувають свою непотрібність, скаржаться на погіршення здоров'я, зменшення авторитету в родині, залежність від родичів та вимушену бездіяльність [3, с.58]. Все це призводить до збільшення рівня їх агресії, озлобленості та криміногенності.

На поведінку жінки, як відомо, суттєвий вплив, перш за все, має її становище в родині. Після виходу на пенсію жінки, як правило, повністю присвячують себе родині, вихованню онуків, побутовим клопотам. Оскільки жінки значно більше часу проводять в родині, вони рідше, ніж чоловіки, опиняються в умовах конфліктної ситуації. Не можна не врахувати також і підвищену вразливість жінок, емоційну нестабільність, хрупкість їх нервової системи, меншу фізичну силу. Також зазначимо, що пияцтво, яке займає в етіології тяжких насильницьких злочинів одне з найголовніших місць, набагато менше властиве жінкам у порівнянні з чоловіками [4, с.10].

Отримані дані свідчать, що за ст.115 КК України засуджено майже вдвічі більше жінок похилого віку, ніж за ст.121 КК України – 14,0 % проти 8,0 %. Як правило, вказані злочини були вчинені на ґрунті сімейно-побутових конфліктів, при цьому ледве не третина умисних вбивств вчинена жінками похилого віку внаслідок негідної поведінки потерпілих: тривалого зловживання спиртними напоями, систематичних сварок, застосування фізичного насильства.

Серед соціально-демографічних факторів, що характеризують особу злочинця, важливе місце займає *вік*. Вік значною мірою визначає фізичний стан і можливості особи, коло її потреб та інтересів, життєвих установок, ціннісних орієнтацій, прагнень та бажань. Зі зміною віку виникають зміни самої особистості: змінюються її соціальні ролі та функції, досвід, звички, мотивація вчинків, реакція на різноманітні конфліктні ситуації та ін. Все це здійснює суттєвий вплив на поведінку людини [4, с.12].

За результатами нашого дослідження розподіл за віком осіб 60 років і старше, які вчинили умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження, показав, що найбільш висока кримінальна активність серед аналізованої нами категорії злочинців відмічається у віці 60–64 років. Вважаємо, що це можна пояснити низкою причин. По-перше, саме в цьому віці людина виходить на пенсію та в її житті відбуваються кардинальні зміни. Далеко не всі знаходять собі заняття по душі та швидко адаптуються до пенсійного способу життя. Набагато більше осіб гостро та болісно переживають з приводу свого нового статусу. Їх інтереси послаблюються, з'являються почуття ізольованості, безперспективності, накопичуються невдоволеність, злість та роздратування. Щоб заповнити пустоту та скрасити старість, яка наближується, новоявлені пенсіонери починають коротати час за розпиванням алкогольних напоїв. Звичайно, все це підвищує ймовірність виникнення криміногенних ситуацій. По-друге, досліджувані нами злочини потребують наявності певної фізичної сили та швидкості. Як відомо, з віком неми-

нуче відбуваються погіршення здоров'я, зменшення сили, енергії, обмеження фізичних можливостей у цілому. Однак у віці 60–64 років процеси старіння мають ще не настільки виражені клінічні прояви. Людина в цьому віці, зазвичай, ще має непогане здоров'я та перебуває у задовільній фізичній формі, а це, як передбачається, є однією з необхідних умов для «успішного» вчинення досліджуваних нами злочинів.

В юридичній літературі вже давно вказується на те, що зі збільшенням прожитих років кримінальна активність знижується. Серед досліджених нами осіб похилого віку, які були засуджені за ст.115 КК України, питома вага осіб віком 65–69 років склала 21,8 %, віком 70–74 років – 9,2 %, осіб віком 75–79 років – 2,4 % та осіб понад 80 років – 0,5 %. Серед засуджених за ст.121 КК України було виявлено 28,4 % осіб у віці 65–69 років, 10,3 % осіб 70–74 років, 2,1 % осіб у віці 75–79 років та 1,5 % осіб старше 80 років. Як бачимо, за обома статтями після 70 років кримінальна активність зменшується приблизно удвічі, а понад 80 років за ст.115 КК України вона практично відсутня. Це можна пояснити тим, що після 80 років особа за своїм фізичним станом далеко не завжди здатна довести свій умисел на вбивство до кінця.

У процесі дослідження нами вивчалися також дані стосовно *рівня освіти* злочинців похилого віку. В кримінологічній літературі неодноразово зазначалося, що особи, які вчиняють насильницькі злочини, мають низький рівень освіти [5, с.33–34; 6, с.81]. Проте дослідження останніх часів фіксують вагомі зміни щодо освіченості зазначених злочинців [7, с. 43].

Результати проведеного нами аналізу матеріалів архівних кримінальних проваджень стосовно злочинців похилого віку, засуджених за статтями 115, 121 КК України, показали, що переважна більшість засуджених мала неповну середню та середню освіту: за ст.115 КК України – 72,8 %, за ст.121 КК України – 71,6 %. Середньо-спеціальна освіта була зафіксована у 10,7 % засуджених за вчинення умисних

вбивств та у 17,0 % осіб, які були засуджені за вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень. Питома вага осіб похилого віку з вищою освітою склала 5,4 % та 6,7 % відповідно.

У ході нашого дослідження також було з'ясовано, що 1,4 % осіб, засуджених за ст.115 КК України, та 1,1 % осіб похилого віку, засуджених за ст.121 КК України, не мали ніякої освіти взагалі, тобто були безграмотними. Початкову освіту отримали 9,7 % та 3,6 % засуджених відповідно. Необхідно відмітити, що зазначена ситуація стосується виключно осіб 70 років і старше, чие дитинство пройшло в суворі повоєнні роки. Видається, що освітній рівень досліджуваних нами осіб у подальшому буде мати тенденцію до зростання, оскільки молодше покоління мало кращу можливість одержання освіти, ніж повоєнне [8, с.126].

Наше дослідження торкнулося також вивчення *сімейного стану* злочинців похилого віку. Отримані дані свідчать про те, що понад половини винних були одружені або знаходилися у фактичних шлюбних відносинах: за ст.115 КК України – 59,2 %, за ст.121 КК України – 55,2 %. У кримінологічній літературі нерідко наголошувалося на тому, що поширеність злочинності серед осіб, які мають родину, нижча за холостяків та розлучених [9, с.111; 10, с.125]. Оскільки в ході дослідження нами було виявлено, що умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження вчинюються особами похилого віку на сімейно-побутовому ґрунті, то цілком зрозуміло, що в цьому випадку сім'я, навпаки, виступає стимулюючим злочинну поведінку фактором. Нами встановлено, що майже в половині випадків саме члени родини винного ставали потерпілими від досліджуваних злочинів.

Крім того, з'ясовано, що 28,2 % винних за ст.115 КК України та 33,0 % засуджених за ст.121 КК України були неодруженими або розлученими та відповідно 12,6 % та 11,8 % засуджених виявилися вдівцями (вдовами).

Наше дослідження не оминуло увагою й питання стосовно *соціального становища та роду занять* осіб похилого віку, які вчинили

умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження. Встановлено, що лише 10 % осіб похилого віку після виходу на пенсію продовжували працювати. В основному вони займалися низько кваліфікованою працею – торгували на ринку, таксували, прибирали вулиці та приміщення, охороняли гаражі та ін. Вбачається, що таке небажання працювати можна пояснити ще і самою можливістю у наш час знайти хоча б яку-небудь роботу. Як відомо, роботодавці вкрай неохоче надають робочі місця «тим, кому за...», віддаючи перевагу молодшим за них особам. Також немало-важним уявляється й те, що більше половини засуджених були мешканцями сіл та селищ міського типу, в яких, як відомо, склалася не проста соціально-економічна ситуація: деградація інфраструктури, падіння виробництва та, як наслідок, катастрофічна ситуація з безробіттям, яке набуло масового характеру.

В структурі особи злочинця важливе місце займають його кримінально-правові ознаки. Аналіз інформації стосовно можливої *сукупності злочинів* показав, що в основному (близько 90,0 % випадків) винні були засуджені лише за однією статтею Кримінального кодексу України – ст.121 або ст.115. В інших випадках особа похилого віку була визнана винною ще й за вчинення низки інших злочинів, а саме: у 2,75 % випадків за розбій (ст.187 КК України), у 2,75 % – за носіння, зберігання, придбання, виготовлення холодної чи вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу (ст.263 КК України), у 1,0 % – за хуліганство (ст.296 КК України). Зовсім незначну частку, а саме по 0,25 % випадків, склали умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст.122 КК України), побой і мордування (ст.126 КК України), погроза вбивством (ст.129 КК України) та ін.

Ще однією складовою кримінально-правової характеристики особи злочинця виступають дані про *наявність співучасті*. Зазначимо, що майже всі умисні вбивства (96,1 %) та умисні тяжкі тілесні ушкодження (98,5 %) були вчинені особами похилого віку одноособово. Відносно ролі досліджуваної категорії

осіб у злочинній групі та ступенем їх активності відмітимо, що серед засуджених за ст.115 КК України організаторами у злочинній групі стали 37,5 % осіб, ще 37,5 % поєднували функції організатора і виконавця, решта, 25,0 %, виконували роль виконавця злочину. За ст.121 КК України виявилось, що всі засуджені (100,0 %) були співвиконавцями.

Особливої уваги заслуговує питання стосовно зв'язку злочинності та *алкоголізації*. Як відомо, систематичне вживання алкоголю поступово згубно позначається на психічних функціях, знижуючи мозковий потенціал людини, погіршуючи пам'ять, увагу, знижуючи інтелект, змінюючи особистість [11, с.448].

Зазначимо, що серед засуджених за ст.115 КК України 75,7 % осіб похилого віку в момент вчинення злочину знаходилися у стані алкогольного сп'яніння, серед засуджених за ст.121 КК України вказаний відсоток склав 64,4 %. За матеріалами архівних кримінальних проваджень, 49,9 % та 45,4 % винних відповідно вживали алкогольні напої систематично, а 25,8 % та 16,5 % засуджених осіб були хронічними алкоголіками.

Вважаємо, що такий високий відсоток осіб похилого віку, які вживають спиртні напої, обумовлений в тому числі й переважним вчиненням зазначених злочинів мешканцями сіл та селищ. Як відомо, на селі існують усталені та розповсюджені багаточисленні питні традиції та звичаї. Для багатьох сільських жителів вживання алкоголю, на жаль, стало звичною справою, невід'ємним атрибутом повсякденного способу життя. Крім того, неабияке значення має цілком звичайне для села явище – поширеність масового та повсюдного виготовлення домашнього самогону. Саме тому проблема поголового пияцтва в селах залишається однією з найбільш гострих та актуальних.

Чималий інтерес становить також інформація стосовно *судимості* осіб похилого віку. Проведене дослідження показало, що абсолютна більшість винних похилого віку, які вчинили умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження, були не судимими. Так, серед засуджених за ст.115 КК України 68,0 % осіб

вчинили злочин уперше; у 17,0 % випадків особи вважалися не судимими згідно за ст.89 КК України та близько 15,0 % винних мали не зняту або непогашену судимість за вчинення попереднього злочину.

Аналіз матеріалів архівних кримінальних проваджень за ст.121 КК України дозволив встановити, що взагалі не судимими були 83,8 % осіб похилого віку, несудимими в силу ст.89 КК України – 9,2 % та судимими виявилися 7,0 % винних. Як бачимо, особи похилого віку в основному вчиняють злочини вперше. Загальновідомо, що з віком особи набувають значного життєвого досвіду, мають вже установлені ціннісні орієнтації, звички, характер. Здавалося б, що якщо все життя людина була правослухняною, то чому тепер, у поважному віці, вирішила поступитися своїми принципами? Зазначимо, що серед досліджених нами осіб найстаршому злочинцю виповнилося 94 роки, при цьому до кримінальної відповідальності він притягався вперше(!) [12] Цікавим уявляється й те, що багато злочинців на досудовому розслідуванні та в суді пояснювали, що «самі не розуміють, як так вийшло», «... де й сили взялися», «з гарячки чимось ударив». Отже, спрацьовує ситуаційний, імпульсивний механізм вчинення аналізованих злочинів, у якому чимале значення має попереднє вживання винним алкогольних напоїв.

Під час дослідження особи злочинця похилого віку нами були вивчені також *обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання*. Так, пом'якшувочими обставинами серед засуджених за умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження найчастіше визнавалися: щире розкаяння або сприяння розкриттю злочину – 42,2 % та 67,5 %; похилий вік винного – 33,0 % та 29,4 %; вчинення злочину вперше – 20,0 % та 22,6 % відповідно. Деяко рідше були відзначені позитивна характеристика – 10,2 % та 14,0 %; стан здоров'я – 16,0 % та 12,8 %; визнання своєї вини – 5,8 % та 11,3 %; неправомірне поведінка потерпілого – 6,8 % та 8,7 % відповідно. Стосовно 27,6 % та 19,5 % осіб обставин, які пом'якшують покарання, судом встановлено не було.

Як *обтяжуючу обставину* у 73,3 % та 64,9 % випадків судом було враховано вчинення злочину особою, яка перебувала в стані алкогольного сп'яніння, у 7,2 % та 5,6 % – вчинення злочину щодо малолітнього, особи похилого віку або особи, що перебуває в безпорадному стані. Вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів було відмічено стосовно 2,0 % та 2,5 % осіб відповідно. У 20,8 % та 31,4 % вироків обтяжуючі обставини були відсутні.

Розглядаючи кримінально-правові ознаки особи похилого злочинця, ми не оминули увагою також дані стосовно *виду та розміру кримінального покарання*. Нами встановлено, що серед засуджених за ст.121 КК України більше половини (56,5 %) на підставі ст.75 КК України були звільнені від відбування покарання з іспитовим строком, 42,5 % осіб було призначено покарання у виді позбавлення волі, 1,0 % осіб було визнано неосудними та до них були застосовані примусові заходи медичного характеру. Винні за вчинення умисних вбивств були звільнені від відбування покарання з іспитовим строком у 0,5 % вироків, ще у 1,5 % – були визнані неосудними та у 98,0 % до них застосовувалося покарання у вигляді позбавлення волі.

Більш глибоке уявлення про особу злочинця похилого віку можна отримати за допомогою її морально-психологічних рис та особливостей. Так, вивчення *характеристик* засуджених похилого віку, які знаходилися в матеріалах архівних кримінальних проваджень, показало, що більше половини винних за ст.115 КК України (61,0 %) за місцем мешкання мали посередню або негативну характеристику; позитивно характеризувалося 39,0 % засуджених. За ст.121 КК України 54,1 % осіб за місцем проживання мали позитивні відгуки, решта злочинців (45,8 %) – посередні або негативні.

Як бачимо, відсоток позитивних характеристик щодо осіб похилого віку є достатньо високим. Нами було відмічено, що позитивні відгуки нерідко надавалися стосовно осіб, які ведуть антисуспільний спосіб життя, є хроні-

чними алкоголіками або вже мають судимість. Вважаємо, що це говорить про формальне ставлення до даного питання як з боку суспільства, так і з боку відповідних посадових осіб, які не змогли достатньо вивчити особу засудженого та зібрати необхідні матеріали.

Важливим уявляється визначення *особливостей характеру* злочинців похилого віку. Під характером розуміється сукупність стійких індивідуальних особливостей особистості, що складаються і виявляються в діяльності і спілкуванні, обумовлюючи типові способи поведінки. Пізнання характеру індивіда дає змогу з певною ймовірністю передбачити його поведінку і у такий спосіб коректувати очікувані дії та вчинки [13, с.45].

У науковій літературі широкого поширення набула точка зору щодо погіршення з віком характеру людини та огрубіння її особистісних рис [14, с.43]. Це обумовлено зниженням функцій самодетермінації і саморегуляції, ослабленням контролю над власними реакціями, які закономірно загострюють особистісні якості, саме тому ті риси, які раніше вдавалося маскувати, розуміючи їх непривабливість, виходять на поверхню [15, с.40]. Наприклад, обережність поступово переростає в підозрілість, заощадливість – в скупість та ін. [16, с.166–167].

Найбільш типовими характеристиками, які притаманні особам похилого віку, нерідко називають зниження інтересу до зовнішнього світу, песимізм, дріб'язковість, прагнення до нотацій, немотивовану образливість, та самозаглибленість [17, с.112]. З віком зменшується здатність радіти та емоційно реагувати на події життя, наростає егоцентричність, з'являється своєрідний старечий консерватизм. Характерною також є переконаність похилих осіб у незаперечній справедливості їхньої позиції та, як наслідок, виникнення амбіційності, нетерпимості до заперечень [16, с.166]. Крім того, зазначається, що похилі люди є схильними до таких негативних емоцій, як страх, тривога, ворожість, ненависть, роздратування, злість та ін.

Одними з провідних індивідуально-психологічних особливостей більшості дослідже-

них нами осіб виявилася конфліктність, запальність, імпульсивність, порушення прогнозування наслідків своїх вчинків, прагнення до розв'язання протиріч з позицій сили. Також відзначається схильність злочинців похилого віку до інтерпретації поведінки інших як ворожої, що виступає передумовою їх агресивної поведінки [18, с.84].

Чималий інтерес для нашого дослідження становило вивчення *стану фізичного та психічного здоров'я* осіб похилого віку, які вчинили умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження. Зазначимо, що в основному в матеріалах архівних кримінальних проваджень не містилося ніякої інформації щодо фізичного стану похилих осіб. Так, серед засуджених за умисне тяжке тілесне ушкодження у 77,3 % випадків вищевказані відомості отримані не були. Серед засуджених за умисне вбивство інформація про стан здоров'я була відсутня щодо 62,1 % осіб. Онкологічні, серцево-судинні захворювання, туберкульоз зустрічалися у 14,6 % засуджених за ст.115 КК України та у 13,4 % засуджених за ст. 121 КК України. Наявність інвалідності була зафіксована у 23,3 % та 9,3 % винних відповідно. Отже, як бачимо, незадовільний стан здоров'я, а іноді навіть обмеження життєдіяльності не завадили злочинцям вчинити вбивство або тяжке тілесне ушкодження.

Окрім погіршення фізичного стану здоров'я, похилий вік нерідко буває обтяжений й психічними розладами, в тому числі пограничного типу. В осіб похилого віку до кола пограничної нервово-психічної патології частіше за все входять невротичні, неврозоподібні, психопатоподібні розлади, які формуються на фоні зниження в тій чи іншій мірі рівня особистості та розумової діяльності. Розвиток таких розладів обумовлений в основному віковими та церебрально-судинними процесами, а також впливом різноманітних екзогенних, зовнішніх факторів (психогенних, черепно-мозкових травм, інтоксикацій) [19, с.108].

Таким чином, підсумовуючи, вважаємо за необхідне скласти кримінологічний портрет особи злочинця похилого віку, який вчинив

умисне вбивство або умисне тяжке тілесне ушкодження. Зазвичай, це чоловіки 60–64 років, які перебувають у шлюбі, мешканці села, непрацюючі пенсіонери, із середньою освітою, раніше не судимі. Мають позитивну або задовільну характеристику за місцем проживання. Систематично вживають спиртні напої, злочини вчиняють у стані алкогольного сп'яніння. Відрізняються конфліктністю, імпульсивністю, егоцентризмом, образливістю, агресивністю, зниженим контролем поведінки та ін. Їх жертвами стають близькі та знайомі люди. Злочини мають одноособовий, ситуаційний характер.

Розглянуті особливості злочинців похилого віку, які вчинили умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження, дозволять більш повно розкрити причини та умови вчинення цих злочинів та визначити загальні та спеціальні заходи запобігання їм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Храмцов О. М. Особистість злочинця та практичне значення її кримінологічного аналізу / О. М. Храмцов // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – 2004. – Вип. 26. – С. 64–70.
2. Криминология : учебник для вузов / под ред. В. Н. Бурлакова, Н. М. Кропачева. – СПб. : С.-Петербур. гос. ун-т, 2003. – 432 с.
3. Шапиро В. Д. Человек на пенсии (Социальные проблемы и образ жизни) / В. Д. Шапиро. – М. : Мысль, 1980. – 208 с.
4. Побегайло Э. Ф. Криминологическая характеристика лиц, совершивших тяжкие насильственные преступления / Э. Ф. Побегайло. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1976. – 60 с.
5. Криминология : учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – М. : Юристъ, 1997. – 512 с.
6. Антонян Ю. М. Криминология : избранные лекции / Ю. М. Антонян. – М. : Логос, 2004. – 448 с.
7. Головкин Б. М. Криминологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняють у сімейно-побутовій сфері / Б. М. Головкин. – Х. : Нове слово, 2004. – 252 с.

8. Андрушко А. В. Деякі особливості особи злочинця похилого віку / А. В. Андрушко // Актуальні проблеми політики. – 2009. – Вип. 37. – С. 120–127.
9. Даньшин И. Н. Общетеоретические проблемы криминологии : монография / И. Н. Даньшин. – Х. : Прапор, 2005. – 224 с.
10. Личность преступника / под ред. В. Н. Кудрявцева, Н. С. Лейкиной, Г. М. Миньковского и др. – М. : Юрид. лит., 1975. – 272 с.
11. Собчик Л. Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. – СПб. : Изд. «Речь», 2003. – 624 с.
12. Архів Рожнятівського районного суду Івано-Франківської області за 2006 рік. Кримінальна справа №1-161/2006.
13. Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
14. Немчин Т. А. Специфика социально-психологических факторов генезиса эмоций и их проявление в позднем возрасте / Т. А. Немчин // Вестник ЛГУ. – 1987. – Сер. 6. – Вып. 4. – С. 43–51.
15. Альперович В. Д. Старость. Социально-философский анализ / В. Д. Альперович. – Ростов н/Д : Изд-во СКНЦ ВШ, 1998. – 104 с.
16. Ермолаева М. В. Методы психологической регуляции эмоциональных переживаний в старости / М. В. Ермолаева // Психология старости и старения : учеб. пособие / сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М. : Академия, 2003. – С. 164–171.
17. Холостова Е. И. Социальная геронтология : учеб. пособие / Е. И. Холостова, В. В. Егоров, А. В. Рубцов. – М. : Издат.-торгов. корпор. «Дашков и К^о», 2004. – 296 с.
18. Социальная психология агрессии / Б. Крэйхи. – СПб. : Питер, 2003. – 336 с.
19. Антонян Ю. М. Преступность стариков : монография / Ю. М. Антонян. – 2-изд., испр. – Рязань : Акад. права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2005. – 160 с.

Самойлова О. М. Основні кримінологічні риси особи злочинця похилого віку, який вчинив умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні uszkodження / О. М. Самойлова // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 857–863 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13comttu.pdf>

На підставі аналізу архівних матеріалів кримінальних проваджень за статтями 115, 121 Кримінального кодексу України, розкриваються основні соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні риси злочинців похилого віку. Складений кримінологічний портрет особи злочинця похилого віку, засудженого за вказані злочини.

Самойлова Е.М. Основные криминологи черты лица преступника преклонного возраста, совершившего умышленные убийства и умышленные тяжелые телесные повреждения

На основании анализа архивных материалов уголовных производств по статьям 115, 121 УК Украины, раскрываются основные социально-демографические, уголовно-правовые и нравственно-психологические черты преступников пожилого возраста. Составлен криминологический портрет личности преступника пожилого возраста, осужденного за указанные преступления.

Samoylova E.M. The Main Features of the Criminal Criminologists Elderly Who Committed Premeditated Murder and Intentional Serious Bodily Injury

Based on an analysis of archival materials of the criminal proceedings under Clauses 115 and 121 of the Criminal Code, reveals the basic socio-demographic, criminal and moral-psychological traits of criminals elderly. Compiled criminological portrait elderly person convicted of a specified offense.